

Голові спеціалізованої вченої  
ради ДФ 20.051.204  
Карпатського національного  
університету імені Василя Стефаника  
доктору психологічних наук, доценту, професору  
кафедри клінічної та реабілітаційної психології  
Лещинській Олені Альбертівні  
(76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57)

## **РЕЦЕНЗІЯ**

**кандидата психологічних наук, доцента,  
доцента кафедри клінічної та реабілітаційної психології  
Карпатського національного університету імені Василя Стефаника  
Матейко Наталії Михайлівни  
на дисертаційну роботу Чернявської Наталі Володимирівни  
«Особливості самосвідомості чоловіків з алкогольною залежністю»,  
подану на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні  
та поведінкові науки, зі спеціальності 053 Психологія**

**Актуальність дисертаційного дослідження** Чернявської Наталі Володимирівни зумовлена поширеністю алкогольної залежності серед чоловіків працездатного віку та її деструктивним впливом на психічне здоров'я та соціальне функціонування особистості. В умовах психоемоційного напруження та хронічного стресу внаслідок військових дій, проблема порушень самосвідомості як інтегрованої системи, що регулює поведінку адиктивної особистості, набуває особливої гостроти. Дослідження деформацій Я-образу, самооцінки та рефлексивності у чоловіків раннього дорослого віку

дозволяє оновити психологічні підходи до реабілітації та супроводу осіб із залежною поведінкою.

**Зв'язок роботи з науковими програмами, темами, планами.** Дисертація є складником системних наукових досліджень, що зосереджуються на аналізі впливу адиктивних розладів на психіку особистості та виконана відповідно до планів науково-дослідної роботи кафедри загальної психології Карпатського національного університету імені Василя Стефаника та є складовою комплексної наукової теми «Екзистенційно-аналітичний підхід до психотравм війни» (номер державної реєстрації 0123U100406). Робота логічно продовжує вивчення механізмів саморегуляції та структурних компонентів самосвідомості, інтегруючи результати у програми психологічної підтримки та діагностики, що підвищує її практичну цінність.

**Наукова новизна та достовірність отриманих результатів.** Наукова новизна полягає у розробці авторської концептуальної моделі самосвідомості чоловіків з алкогольною залежністю, побудованої на засадах біопсихосоціального підходу. Авторкою вперше комплексно описано вектори зниження функціонування самосвідомості, що охоплюють когнітивний, емоційно-ціннісний та регулятивний компоненти, що проявляються у фрагментарності Я-образу та зниженні рефлексії. Розроблено концептуальну модель, яка описує вектор зниження функціонування самосвідомості на всіх рівнях та відображає специфіку її деформацій у залежних чоловіків; уведено інноваційний метафорично-операційний конструкт «плекання внутрішньої дитини» як механізм відновлення регулятивних функцій та формування зрілої ідентичності.

Достовірність отриманих у дисертаційному дослідженні результатів забезпечувалося використанням різноманітних методів збору даних, таких як психологічне тестування з використанням комплексу стандартизованих

психодіагностичних методик, спрямованих на вивчення аналізу психологічного благополуччя, локусу контролю, саморегуляції та суб'єктивного стресу, дослідження самоповаги. Поєднання стандартизованих тестових інструментів і проєктивних методик дозволило дослідити як структурні, так і смислові аспекти самосвідомості, а також виявити індивідуально-психологічні особливості її функціонування у чоловіків з алкогольною залежністю, забезпечивши всебічний аналіз досліджуваної проблеми.

Статистичний аналіз даних здійснювався з використанням сучасних програмних засобів і відповідних математичних моделей, що забезпечило належний рівень точності обробки інформації. Зокрема, для перевірки гіпотез використовувалися методи кореляційного аналізу, t-критерію Стюдента, факторного та кластерного аналізів, що дало змогу виявити закономірності взаємозв'язків між досліджуваними показниками та визначити типологічні особливості інтегрованості самосвідомості. Статистичні розрахунки та графічна презентація результатів виконувалися із застосуванням програмних пакетів Excel та Statistica 12.

Всі етапи роботи є науково обґрунтовані та підкріплені відповідною літературною базою, яка налічує 309 (з них 180 - іноземні джерела) найменування, що підкреслює високу теоретичну базу проведеного дослідження.

Таким чином, достовірність отриманих результатів підкріплена методологічною чіткістю, ретельністю, що дозволяє їх використання у подальших наукових дослідженнях та практичних застосуваннях у сфері психології.

**Практичне значення дослідження** полягає у можливості безпосереднього впровадження наукових результатів у діяльність фахівців

допоміжних професій, які працюють із проблемою адикцій. Результати можуть бути використані психологами та психотерапевтами на етапах первинної психологічної діагностики, формування терапевтичного запиту та уточнення критеріїв оцінки емоційно-ціннісних і регулятивних параметрів самосвідомості чоловіків раннього дорослого віку. Отримані дані дозволяють оптимізувати планування індивідуальних і групових консультацій, а також розробляти цілеспрямовані програми психокорекції та психологічної підтримки для реабілітаційних, медико-соціальних та соціально-психологічних закладів. Матеріали дослідження можуть бути інтегровані у навчальні програми підготовки та підвищення кваліфікації психологів, психотерапевтів і соціальних працівників, які спеціалізуються у сфері адиктивної поведінки.

**Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій.**

Висновки дисертантки базуються на глибокому теоретичному аналізі сучасної психологічної літератури та підтверджуються емпіричними даними. Встановлені взаємозв'язки між рівнем алкогольної залежності та структурно-функціональними деформаціями самосвідомості свідчать про високий рівень обґрунтованості роботи. Дисертаційне дослідження Наталі Володимирівни відзначається оригінальністю, цілісністю, містить самостійно розроблені наукові припущення, характеризується належним рівнем наукової новизни та практичної значущості, а також робить суттєвий внесок у розвиток актуальних питань вітчизняної психологічної науки. Дисертація свідчить про високий рівень професійної підготовки здобувачки та її становлення як відповідального науковця.

**Повнота викладу матеріалу дисертації у роботах, які опубліковані автором** свідчить про високу якість і всебічність проведеного дослідження.

Авторка систематично оприлюднювала основні теоретичні й практичні результати своєї роботи в різних наукових виданнях, що дозволило широко ознайомити наукову спільноту з основними положеннями дослідження. Основний зміст, наукові положення та результати дисертаційного дослідження відображено у 15 наукових публікаціях, серед яких 1 стаття у періодичному виданні, що індексується міжнародною наукометричною базою Scopus, 5 статей у наукових фахових виданнях України категорії «Б», 1 розділ у колективній монографії, 8 тез доповідей у матеріалах міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій. Загальна кількість публікацій повністю охоплює основний зміст дисертаційної роботи, забезпечуючи репрезентативність отриманих наукових результатів та їх апробацію у науковому середовищі.

Таким чином, виклад матеріалів дисертаційного дослідження у наукових публікаціях Чернявської Н.В. забезпечує повне і всебічне відображення основних наукових здобутків, що є важливим критерієм оцінки якості виконаної наукової роботи.

**Відсутність порушення академічної доброчесності.** За результатами перевірки дисертаційної роботи та опублікованих наукових праць Чернявської Н.В. на предмет наявності запозичень з інших джерел без належного посилання на них підтверджують відсутність порушень норм академічної доброчесності, що свідчить про високий рівень академічної доброчесності авторки. Усі використані в дослідженні матеріали, цитати та посилання були належним чином оформлені відповідно до загальноприйнятих наукових стандартів. Використання ідей, даних або текстів завжди супроводжувалося відповідними посиланнями, що вказує на відповідальне ставлення авторки до принципів академічної доброчесності.

### **Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації.**

Дисертаційне дослідження Чернявської Наталі Володимирівни є вагомим внеском у вивчення особливостей самосвідомості чоловіків з алкогольною залежністю, однак, як і будь-яке наукове дослідження, воно містить певні дискусійні аспекти та зауваження, які потребують додаткового обговорення та уточнення.

1. У теоретичній частині роботи авторка слушно зауважує, що самосвідомість формується під впливом нейробіологічних механізмів ЦНС, а хронічна алкогольна залежність призводить до порушення узгодженості функціональних мереж головного мозку. Проте, не цілком зрозуміло, яким чином ці теоретичні нейробіологічні положення були враховані безпосередньо при розробці програми психологічного супроводу?

2. Дисертантка обґрунтовує вибір раннього дорослого віку як сензитивний період для формування ідентичності та самосвідомості. Водночас, емпіричне дослідження виявляє системні деформації самосвідомості, характерні для чоловіків з алкогольною залежністю. Виникає запитання, у якій мірі виявлені особливості (фрагментарність Я-образу, зовнішній локус контролю) є специфічними саме для обраної вікової групи (рання дорослість), а які є універсальними наслідками алкоголізації, притаманними чоловікам і в зрілому віці?

3. У програмі психологічного супроводу розвитку самосвідомості чоловіків з алкогольною залежністю здобувачка презентує використання концепту «плекання внутрішньої дитини» як основного механізму психологічного впливу. Наскільки гармонійно цей метафоричний концепт узгоджується з інтегративним особистісно-орієнтованим підходом, заявленим у методології роботи та чи достатньо роботи з «дитячою» частиною Я для

відновлення дорослих механізмів відповідальності та планування у чоловіків-адиктів?

Разом з тим, зазначені зауваження мають характер наукової дискусії зауваження та не применшують цінності роботи, а навпаки, підкреслюють її глибину.

**Висновок про відповідність дисертації вимогам.** Аналіз дисертації та опублікованих праць дає підстави для висновку, що дисертаційна робота Чернявської Наталі Володимирівни «Особливості самосвідомості чоловіків з алкогольною залежністю» є самостійною та завершеною науково-дослідною роботою. Враховуючи актуальність, наукову новизну, важливість одержаних результатів дослідження та їх обґрунтованість, цінність отриманих висновків, дисертація, подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. (зі змінами) «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами), «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022р. № 44 (зі змінами), а її авторка Чернявська Наталя Володимирівна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії у галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки, зі спеціальності 053 Психологія.

Рецензент:

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри клінічної та реабілітаційної психології

Карпатського національного

університету імені Василя Стефаника

Наталія МАТЕЙКО